

Euro-Negotiations

Euro-Negotiations

Jean Monnet Ad Personam Chair „European Politics and Negotiation in the European Union”
Newsletter, Issue 6 – May 2012

Opinii europene

Vasile PUȘCAȘ | Căutările Europei

Europa nu se teme de schimbare¹

Fără a fi europocentrist, nu pot totuși să trec peste constatarea că, în ultimele milenii, europenii au contribuit definitoriu la dezvoltarea civilizației universale.

De cele mai multe ori au fost promotori ai schimbărilor progresiste nu doar pe propriul continent, ci în întreaga lume. Au fost secole la rând când Europa a dat tonul, a determinat caracteristicile sistemului internațional. S-a antrenat în competițiile globale fără inhibiție, deși, trebuie să recunoaștem, nu întotdeauna în mod onorabil. De exemplu, de pe continentul european au izbucnit cele două conflagrații mondiale, în secolul al XX-lea, care au cauzat traumele umanitare cele mai teribile.

Cine se teme de schimbare?

M-au surprins, însă, comentariile unor importanți lideri de opinie și politicieni din anumite state membre ale Uniunii Europene, în săptămâna care a trecut, despre ce efecte ar putea să apară în Uniune dacă se produce o schimbare a titularului de la Elysée, ca urmare a scrutinului democratic recent încheiat în Franța. Trec peste faptul că multe dintre materialele publicate de media occidentală propuneau scenarii dintre cele mai fanteziste despre formele de manifestare ale politicii europene, în cazul unei schimbări de

genul celei menționate, în subsidiar proiectând interese mult mai înguste decât cele europene. M-ar fi bucurat o grijă sinceră a politicienilor și comentatorilor politici despre soarta, căile de dezvoltare a Uniunii Europene! Numai că, de cele mai multe ori, state, corporații, sectoare economice își plâneau ele însele de milă și nicidecum nu exprimau îngrijorări despre interesul Europei.

O astfel de gândire pretinde numai schimbarea pe care o proiectează emițătorii ei și nicidecum pluralitatea de factori interdependenți care, fiecare și împreună, pot genera transformări fundamentale ale societății, inclusiv a celei europene. Probabil, astfel de „europeni” își imaginează Uniunea Europeană ca pe un buștean care și-ar modifica forma numai când ei dau cu barda! Or, din fericire, europenii nu se tem de schimbare, chiar dacă au străbătut decenii de presiuni ale „terorii fricii” nucleare, pe care o practica bipolaritatea Războiului Rece.

Europenii vor schimbare

Dimpotrivă, europenii așteaptă de multă vreme o schimbare adevărată, sistemică și de substanță, a Uniunii Europene, astfel încât ea să funcționeze optim în plan intern și să fie printre cei mai performanți actori ai scenei internaționale. Și aceasta nu pentru orgolii

sterile, ci cu scopul de a îmbunătăți calitatea vieții cetățenilor europeni, dar și pentru a se menține în ritmul competitivității globale, pentru a produce mereu transformări benefice acasă și în lume.

Și cum nu ar dori europenii o asemenea atitudine transformaționistă când blocarea acesteia a cauzat dezechilibrele care au dus la criza economico-financiară din ultimii ani? Când liderii politici și economici din perioada care a premers crizei au simulat doar schimbări impuse de conjuncturalism, pentru a obține timp și a amâni așteptările cetățenilor?

Sau, în plină criză internațională, presați de spectrul dezastrelor economice și sociale, s-au întrecut în promisiuni de a găsi noi și valabile soluții, dar au continuat să aplice aceleași politici și tehnici de interese sectare, chiar dacă acestea poziționau Uniunea Europeană în clase tot mai joase, comparativ cu principalii actori globali. Ori, când discursul multor lideri europeni propunea ținuta populistă și radicalismul în politică, întorcându-ne spre epoci istorice pe care credeam că nu le vom mai regăsi în prim-planul construcției societale și europene, pervertind până și acumulările democratice ale perioadei post-Războiul Rece și barând orice formă de perfecționare a democrației în secolul al XXI-lea.

O „primavara europeană”

Uniunea Europeană trebuie să reintre grabnic în competiția globală pentru progres, bunăstare și performanțe în relațiile sociale internaționale/transnaționale. Numai că, pentru aceasta, e absolut necesară o transformare a ei

Uniunea Europeană la răscruce²

Pe fondul divergențelor franco-germane, pericolul contagiunii „boli grecești” va crește. Probabil tot mai multe state membre se vor îndrepta spre vechiul stil de Realpolitik.

internă, să elimine toate barierele instituționale, legale, procedurale și politice care o țin în blocajul din ultimii ani, în paralizia formalismului decizional interguvernamentalist.

Desigur, schimbările graduale, evoluționiste sunt preferabile, dar ele ar fi eficiente numai dacă ar fi decise de către lideri credibili și ar avea susținerea cetățenilor europeni, ar fi implementate spre binele/beneficiile tuturor. Altminteri, o „primăvară europeană” ar produce schimbări care, pentru un interval de timp, ar pune sub semnul întrebării însăși experiența construcției europene, așa cum ea s-a profilat în peste o jumătate de veac.

UE se schimbă

Imobilismul social și economic, politic nu poate fi acceptat la nesfârșit. Schimbările radicale și bruște crează atitudini radicale ulterioare, implică apoi o energie moderatoare. Îndeosebi azi, când deja ne-am obișnuit cu o accelerație sporită a evoluției sociale, liderii europeni și ai statelor membre ale Uniunii Europene ar trebui să înțeleagă că schimbarea este în însăși esența construcției și integrării europene, că orice barieră în calea transformării și perfecționării Uniunii nu poate fi decât temporară, că până la urmă va fi înlăturată, chiar dacă va avea costuri neprevăzute. Asa că, așteptăm să vedem, să analizăm și să susținem inițiative valoroase ale Comisiei Europene, dar și ale statelor membre, care să scoată Uniunea Europeană din ipostaza incertitudinilor care i-a măcinat, în anii din urmă, identitatea și aspirațiile.

Puțină lume și-a amintit, în acest an, de Ziua Europei. Mass media aproape a ignorat-o, iar discursurile politicianilor au omis-o. Doar la Bruxelles, instituțiile europene au încercat să reînvie sentimentul apartenenței la Uniunea Europeană. Dovadă că atunci când cetățenilor europeni le merge bine au un euro-entuziasm

crescut, iar când situația e tulbure, atașamentul european scade. Aceasta și pentru că discursul europeanist al politicianilor este dominat de conjuncturalismul propriului lor interes și doar tangențial de atingerea interesului european.

Propunerile Comisiei Europene

Merită remarcat mesajul Comisiei Europene pentru ziua Europei/Schuman. Firește, preocuparea față de criza zonei euro, semnalele transmise de electoratul francez, grec etc. mențin dezbaterea politică europeană la temperaturi ridicate, dar provocarea majoră, identificată de Comisie, este cum să se combine consolidarea fiscală, convergența, stabilitatea și creșterea economică pentru ca Uniunea Europeană să se relanseze în competiția globală. Dar dacă putem agreea necesitatea unui „mix de ingrediente”, este mai greu să se obțină fuziunea de interese naționale și locale.

Căci statele membre își au partea lor de participare la soluționarea crizei Uniunii Europene, întrucât de ele depind stabilitatea și consolidarea fiscală, ca și susținerea orientării spre competitivitate. Chiar și utilizarea potențialului Pieței Interne, în vederea creșterii și dezvoltării, se află în mâinile deciziilor statale. Dar adăugăm imediat că cel puțin la fel de importantă este combinarea inteligentă între interesele statale și politicile europene, reflectată și în eficiența complementarității bugetului Uniunii și fondurilor naționale. În 30 mai a.c., Comisia va anunța un pachet de propuneri, ca parte a Semestrului European, pe care le va înainta viitorului Consiliu European (de la sfârșitul lunii iunie), promițând să concretizeze dezideratul guvernanței economice europene.

La rândul lui, Parlamentul European a anunțat, prin vocea Secretarului său general, dl. Klaus Welle, elaborarea unui nou document strategic prin care să incorporeze termenul „schimbare” în cultura organizațională a instituției respective, dar și să identifice direcțiile majore în care instituțiile europene vor îndrepta Uniunea Europeană, în deceniul următor, scopul fiind realizarea unor „pași majori înainte în integrarea europeană”.

Contextul actual

Dacă un al doilea scrutin electoral grecesc va respinge „medicamentul” zonei euro și FMI, atunci nu doar Grecia, ci întreaga Uniune Europeană se vor afla în fața unor opțiuni decisive. Pe fondul divergențelor franco-germane, pericolul contagiunii „bolii grecești” va crește. Probabil tot mai multe state membre și liderii lor vor prefera să se îndrepte spre vechiul stil de Realpolitik. Iar „oboseala extinderii” i se va adăuga „oboseala crizei”, amândouă ducând spre „oboseala integrării europene”, ceea ce s-ar putea concretiza prin plecarea Greciei din zona euro și tulburări grave la nivelul Uniunii Europene.

Câștigarea prezidențialelor franceze de către dl. Hollande a trezit noi speranțe europenilor, dar deocamdată nu e clar cum schimbarea locatarului de la Elysée va duce la transformările promise și așteptate. E limpede că dl. Hollande va trebui să-i propună un compromis rezonabil d-nei Merkel (pact de creștere însoțitor al pactului fiscal), dar va fi nevoie și de măsuri imediate, precum și de un program pe termen mediu. Soluțiile ieșirii din situația în care se află zona euro nu depind doar de eventuale reforme structurale în Franța, ci și de decizia Germaniei de a-și modifica unele opțiuni economice, de orientarea Italiei, Spaniei și a altora spre disciplină, maturitate și responsabilitate economică europeană.

Așadar, contextul actual european indică necesitatea unei schimbări de direcție a politicilor. În plus, se învederează așteptarea față de o altfel de conduită decizională a factorului politic, acesta trebuind să țină cont și de opțiunile piețelor. Iar împreună, guvernarea și piețele au obligația să ia în considerare și interesele generale ale cetățenilor, nu doar ale elitelor politice și economice.

Un mix de politici

Cei mai mulți comentatori ai semnalului dat de alegerile din Franța și Grecia susțin că cetățenii resping politicile de austeritate. Un grup de economiști consideră că se impune adoptarea urgentă a unui mix de politici care să readucă

perspectiva creșterii, să stabilizeze și să însănătoșească finanțele statelor, să elimine criza datoriilor. Totodată, e nevoie de o combinație de politici naționale și europene care să readucă echilibrul la nivelul Pieței Interne a Uniunii Europene. Întrebarea este: cum? Căci piețele au împins guvernele să decidă austeritatea. Putem spera că aceleași piețe vor înțelege că prelungirea austerității va dăuna și mai mult, că vor fi satisfăcute de elaborarea și promisiunea aplicării unor planuri clare de restructurare a situației financiare?

Pe de altă parte, creșterea și dezvoltarea economică durabilă poate fi obținută numai ca urmare a reformelor structurale (piața muncii, antreprenariat, mediu de afaceri, Piață Internă etc.) care s-ar putea să fie la fel de nepopulare ca și austeritatea. Apoi, efectele pozitive ale acestor măsuri nu vor fi imediate, ceea ce nu va mulțumi poftele electorale ale politicianilor.

Europa, bolnavul planetei?³

Reuniunea G8 de la Camp David a fost transformată într-un veritabil „summit al crizei euro“

În urmă cu un secol, o discuție la modă în cancelariile occidentale și mass media europeană era despre o putere numită „bolnavul Europei“. Pe umerii aceluia „bolnav al Europei“ au fost puse toate năpăstuirile care se abăteau asupra continentului (a se citi Vestului), cauzele războaielor și imperfecțiunile aranjamentelor de pace. Ca să dispară acea sintagmă, a fost considerată necesară o completă restructurare geopolitică și geostrategică a zonei.

„G zero“

Zilele trecute, dincolo de Atlantic, liderii G8 s-au întrunit pentru a sugera noi planuri de dezvoltare a economiei globale. Principalele puteri economice ale Planetei au considerat că o temă de maximă importanță pentru obiectivul lor

Așa că speranțele d-lui Hollande vor trebui întărite de Germania, de Banca Europeană de Investiții, de politicile altor state membre. Cu un cuvânt, viitorul președinte al Franței va trebui să obțină susținerea, solidaritatea celorlalte state membre ale Uniunii Europene. După cum în toate statele membre și la nivelul Uniunii sunt necesare politici curajoase, inteligente, flexibilitate, rigoare și coordonare. Iar investitorii au interesul să arate puțină răbdare și să accepte a susține revenirea Europei la creștere și dezvoltare.

Marea problemă care se pune este cine va elabora și implementa asemenea strategii și politici? Căci ele vor apărea ca un coșmar politicianilor „traditionaliști“. Sau vor fi aceștia capabili să se transforme ei înșiși? Dacă privim la acțiunea cancelarului Gerhard Schroeder, în urmă cu aproape un deceniu, atunci am putea spera că „miracolul german“ de azi ar putea cuprinde întreaga Uniune Europeană

era situația critică a Europei și îndeosebi a zonei euro.

De altminteri, din 2009 încoace, aproape toate reuniunile G20 și G8 au înscris pe agenda preocupărilor majore chestiunea europeană. Ne amintim cu toții că, în 2009, erau voci care întrebau dacă soluția transferării cauzelor reale ale crizei în datoria suverană va putea fi gestionată de liderii statelor europene și ai instituțiilor financiare internaționale.

Privind pozele liderilor europeni participanți la întrunirile G8 și G20, vedem că astăzi fotografia de grup cuprinde figuri noi, dar problemele au rămas, așa că nu e de mirare că un comentator zicea că formula summit-urilor „G“ ar putea fi numită „G-0“ (G zero). Ceea ce spune mult despre calitatea *leadership*-ului contemporan!

Liderii crizei europene

Există, totuși, o marjă de interes major pentru europeni, în special, și pentru economia globală, prin înscrierea temei „crizei europene” pe agenda recentului G8. Acum se gândește la un plan care să includă creșterea, stabilitatea și consolidarea fiscală într-un pachet cuprinzător de măsuri.

Liderii economiilor globale pledează pentru un echilibru între austeritatea fiscală și masuri de creștere, pentru a se evita „o calamitate financiară cu repercusiuni globale”. Transformarea G8 într-un veritabil „summit al crizei euro” poate că va da liderilor crizei europene un impuls să se trezească la realitate, să-și asume rezolvarea problemelor și nu perpetuarea lor.

Faptul că fotografiile de grup ale liderilor s-au modificat înseamnă o penalizare a lor de către cetățeni, dar, totodată, și deschiderea porților, de către aceiași lideri, către populism, radicalism și proliferarea grupurilor anti-sistem. Ceea ce este, în fapt, o agravare a situației individuale a unor state membre și a Uniunii Europene, mergând până acolo încât se pune frecvent chestiunea oportunității apartenenței la zona euro și câteodată chiar la Uniunea Europeană.

Aceste lucruri ar trebui avute în vedere și pentru viitoarea întrunire a liderilor celor 27 state membre ale Uniunii (23 mai a.c.), deodată cu agrearea consensuală a unui plan de măsuri specifice pentru zona euro, pentru rezolvarea datoriilor suverane și încurajarea redresării.

Dacă această atitudine a liderilor europeni va fi vizibilă în întregul proces decizional european, determinând schimbările pozitive așteptate atât de mult de cetățenii Europei și nu numai, atunci nu ar fi o mare jenă în faptul că Planeta privește Europa ca pe un corp bolnav, necesitând injecții tămăduitoare.

Mai mult, remarcăm și interesul liderului de la Casa Albă pentru revitalizarea economiei europene, ceea ce explică presiunea acestuia asupra liderilor europeni, care ar merita să rețină că, în momente dificile pentru Vechiul

Continent, încă mai pot găsi inspirație, viziune și suport în relația transatlantică.

Răspundere

Foarte frecvent auzim astăzi, în discursul politic din UE, chemarea la responsabilitate. Ceea ce nu e rău. Doar că apelul patetic pe această temă arată cât de mult a scăzut sentimentul încrederii în liderii europeni, percepție care nu ajută deloc la susținerea aplicării unor decizii urgente și absolut necesare în perioada următoare.

Ilustrativă este dezbaterea actuală a dramei grecești, inclusiv la reuniunea G8 de la Camp David, dar ne interesează mai mult opiniile liderilor europeni de azi.

Care lideri, excelând în preferința pentru conclavuri restrânse, deși au misiunea de a găsi soluții la probleme, de a decide și asigura aplicarea politicilor în spațiul european, când e vorba să-și asume răspunderea acestora, devin dintr-o dată adepți ai „democrației”, respectiv ai sugestiilor „populare”.

Așa este cazul viitoarelor alegeri din Grecia (17 iunie 2012), cărora liderii europeni tind a le da semnificația unui adevărat referendum pro/contra euro. Fără ca cineva să întrebe cum a fost posibilă ajungerea la o degringoladă politică în Grecia și ce anume a favorizat ascensiunea radicalismului și chiar anti-europenismului?

Cu atât mai mult trebuie să vedem cine poartă răspunderea pentru starea actuală a construcției europene, într-un context globalizant în care integrarea și convergența câștigă tot mai mult teren în alte zone ale Planetei, adesea hrănindu-se chiar din povestea de succes a Uniunii Europene de dinaintea crizei.

România și Europa central-estică

O cunoscută publicație financiară internațională a realizat recent o radiografie a potențialului și șanselor statelor central-est europene de a performa în perioada post-criză.

România tocmai a arătat că a intrat într-o nouă etapă de contracție, perspectiva post-criză prelungindu-se mai degrabă în incertitudini, pe

când țări precum Polonia sau Slovacia continuă a genera un optimism economic pe care am dori să-l vedem extins asupra întregii zone. Ne interesează enorm evoluțiile din zona euro, deoarece aceasta continuă a fi principala sursă de tractare a pieței central-europene.

Dar sunt convins că aceeași arie/piață ar putea alimenta viitoarea creștere a economiei Uniunii Europene, dacă liderii europeni ar avea o viziune realistă a modului în care să se înlăptuiesc interesul european. Sau poate că trebuie să așteptăm un scenariu despre o altfel de Uniune Europeană tot din America?

Capitalism european și jocuri electorale⁴

Istoricul F. Braudel nu a fost primul și nici ultimul care a vrut să arate că Europa contemporană este rezultatul căii de dezvoltare a „capitalismului european”.

În ultimele decenii ale veacului trecut s-a intenționat demonstrarea existenței unui adevărat „excepționalism european”, pornindu-se de la virtuțile piețelor și capitalismului de pe Vechiul Continent.

Crescuți într-o astfel de percepție, liderii politici și economici europeni de azi nu înțeleg cum asemenea evoluții au generat criza profundă din zilele noastre și, ca atare, nici nu găsesc remediul potrivit. Între timp, piețele și economiile asiatice, americane etc. sunt preocupate de competitivitatea globală și de re poziționarea actorilor statali și non-guvernamentali într-un complex proces de restructurare a sistemului internațional.

„Capitalism vestic”

Menținerea unei stări confuze, prelungită inexplicabil de mult timp, amânările și ezitățile decizionale succesive, adesea motivate și explicate prin derularea unor momente electorale în state membre sau chiar în constituente regionale din Uniunea Europeană, au creat îngrijorare pronunțată nu doar în interiorul Uniunii, dar și la nivel global. În contextul existenței unui sistem de interacțiuni la scară intercontinentală, este de înțeles interesul multor actori internaționali față de „mersul crizei europene”, așa cum s-a văzut și la recenta reuniune G8 (liderii unor importante puteri economice ale lumii).

Dar și opinia publică mondială se întreabă ce se întâmplă cu Uniunea Europeană, de ce liderii statelor membre și ai instituțiilor comunitare practică doar jocuri periculoase cu soarta economiei europene? Un ziar din Tokyo, destul de consultat de mediile analitice internaționale, chiar constată că liderii europeni, dar nu numai ei, se țin de fleacuri în timp ce „capitalismul arde”.

Înșiruind cazuri neobișnuite, precum insuccesul cotării pe bursă a Facebook, „tragedia greacă” și criza zonei euro, comentarii din zona asiatică susțin că aceste exemple ilustrează realitatea unui „capitalism vestic/occidental care-și pierde direcția”. Mai mult, ceea ce se întâmplă în Uniunea Europeană nu este doar o „tragedie grecească”, ci poate deveni o adevărată tragedie globală.

Și, în mod ironic, liderii celor mai importante corporații americane tind să aibă mai multă încredere în conducerea Chinei decât în conducerea SUA (întrebați care dintre instituțiile globale sunt competente în managementul actualei crize, răspunsul a fost că votează, în primul rând, pentru ei înșiși, în al doilea rând pentru autoritățile bancare centrale, în al treilea pentru conducerea Chinei și mai în urmă pentru președintele și Congresul american).

Capitalism creativ și democrație

Departate de a fi un produs al „excepționalismului european”, așa cum demonstrează Kenneth Pomeranz, „capitalismul și fiscalismul militar european” s-a dezvoltat ca parte a unui context global mai amplu. Ori, cum remarca Michel Beaud, capitalismul a cunoscut

forme diferite, în diverse epoci istorice, dar în fiecare dintre aceste epoci a funcționat simultan la scală națională/regională/locală, dar și la cea globală.

Mai mult, susține același autor, capitalismul a fost atât creativ cât și distructiv. Împreună cu el putem spune că, azi, capitalismul joacă însăși cartea existenței civilizației actuale și a planetei, motiv pentru care ne dorim să reia faza constructivă și în Europa.

Doar că aceasta depinde și de state, guverne, lideri. Și în mod deosebit de exprimarea democrației. Desigur, a unei democrații în care să fie consultați și implicați toți cetățenii și nu doar casta politicienilor. Or, dacă ne referim la Uniunea Europeană, este clar că avem nevoie atât de o intensificare a integrării economico-financiare, dar și de o dezvoltare a bazei cetățenești a procesului decizional european, adică de o profundă restructurare a însași construcției europene. Uniunea Europeană trebuie să avanseze într-o altă etapă de instituționalizare și funcționare, corespunzătoare vremurilor pe care le trăim și mai ales ale celor care vor urma.

Europa, încotro?

Liderii europeni ne-au propus, până acum, soluții la actuala criză similare celor susținute de d-na Thatcher și președintele

d'Estaing, după criza internațională de acum patru decenii: restructurarea activităților productive pentru asigurarea competitivității, creșterea presiunii pe forța de muncă pentru a ajuta companiile să recâștige profitabilitate (inflație și somaj), diminuarea/limitarea veniturilor, restricții în domeniul securității sociale etc.

Doar că acest model de acumulare a dus la sistemul internațional ierarhizat care a generat criza contemporană și, deci, aduce mai mult cu „business as usual”. Or, se vede că asemenea formule nu mai funcționează într-o zonă euro cu multiple și complexe interdependențe, după cum nu se potrivește întregii Uniunii Europene.

La întâlnirea informală de săptămâna trecută a Consiliului European s-a realizat doar o nouă temporizare, adesea justificată prin alte momente electorale (a se vedea Grecia, Franța), dar piețele și economiile nu mai au răbdare cu astfel de tactici. Iar cetățenii europeni, asupra cărora se revarsă toate costurile crizei, își pierd tot mai mult încrederea în formulele instituționale, sociale, politice pe care le anunță liderii lor, încep să respingă „democrația” castelor politicianiste și financiar-economice.

Și așteaptă un răspuns atât la criza structurală pe care o parcurg, cât și la întrebarea: „Încotro merge Uniunea Europeană?”.

¹ *Adevărul*, 9 mai 2012

² *Adevărul*, 14 mai 2012

³ *Adevărul*, 21 mai 2012

⁴ *Adevărul*, 28 mai 2012

Jean Monnet Ad Personam Chair

European Politics and Negotiation in the European Union

Project coordinated by Professor Vasile PUȘCAȘ
Babeș-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania
vasilepuscas2007@yahoo.com